

А.Э.Қобилов

Қарши давлат университети

ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ ХУДУДЛАРИНИНГ ИНВЕСТИЦИОН САЛОҲИАТИНИ БАҲОЛАШ

Ушбу мақолада ҳудудларнинг инвестицион потенциалини баҳолаш бўйича муаллифлик методикаси тавсия этилган бўлиб, ушбу методика орқали ҳудудларга хорижий инвестициялар жалб қилинувчанлигини ошириш ва ҳудудларнинг барча имкониятларини ҳисобга олган ҳолда истиқболли инвестицион лойиҳаларни жойлаштириш имконини беради.

Таянч сўз ва иборалар: инвестициялар, потенциал, инвестицион фаоллик, баҳолаш

ОЦЕНКА ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА КАШКАДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ

В данной статье предложена авторская методика оценки инвестиционного потенциала регионов, которая позволит повысить привлекательность иностранных инвестиций в регионы и размещение перспективных инвестиционных проектов с учетом всех возможностей регионов.

Ключевые слова: инвестиции, потенциал, инвестиционная активность, оценка

ASSESSMENT OF INVESTMENT POTENTIAL OF THE KASHKADARYA REGION

This article proposes the author's methodology for assessing the investment potential of the regions, which will increase the attractiveness of foreign investment in the regions and the placement of promising investment projects, taking into account all the possibilities of the regions.

Keywords: investment, potential, investment activity, assessment

КИРИШ

Минтақаларнинг барқарор иқтисодий ривожланишининг гарови сифатида самарали инвестиция сиёсатини амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга. Хорижий инвестициялар ҳажмига таъсир этувчи омилларни аниқлаш ва баҳолаш муҳим вазифалардан бири бўлиб, унинг ечими минтақадаги инвестиция жараёнлари ва бошқарув қарорларини қабул қилишни белгилайди.

Мамлакатнинг ҳар бир худуди ўзининг, табиий, меҳнат, молиявий ва бошқа ресурслари, шунингдек, маҳаллий бошқарув органлари томонидан хорижий инвесторлар учун яратилган шарт-шароитлари билан кескин

фарқланади. Шунинг учун, минтақалар орасидаги фарқларни баҳолаш ва солиштириш бўйича илмий манбаларда кенг тарқалган **худудларнинг инвестицион потенциали** кўрсаткичидан фойдаланилади.

МАВЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАР ШАРҲИ

Худудларда инвестиция жараёнларининг ривожланиши кўп жиҳатдан инвестиция потенциалининг ҳолати билан белгиланади, ундан самарали фойдаланиш келажакда минтақа иқтисодиётига кириб келаётган инвестиция ресурслари ҳажмининг кўпайишига олиб келади. Зеро, Президентимиз Ш.Мирзиёев таъбири билан айтганда: “... мамлакатимиз саноати ва инфратузилмалари модернизация қилиш ва ривожлантириш учун хорижий инвестициялар, илғор замонавий технологиялар ва илм-фан ютуқларини фаол жалб этиш зарур. Мамлакатимизнинг иқтисодий ривожланиши кўп жиҳатдан фаол инвестиция сиёсатига боғлиқ. Шу асосда давлатимизнинг рақобатдорлиги ва энг асосийси, аҳоли фаровонлиги тубдан ошиши, янги корхона ва тармоқлар, янги иш ўринлари яратилишини, ўйлайманки, тушунтириб ўтиришнинг ҳожати йўқ” [1].

Илмий манбаларда худудларнинг инвестицион потенциалини баҳолаш бўйича турлича услубий ёндашувлар, илмий қарашлар мавжуд. Ўзбекистон иқтисодиёти минтақалардан таркиб топган бир бутун тизимни ташкил этганлиги сабабли, унинг ҳар бир минтақаси ривожланишини таъминлаш мамлакатнинг узлуксиз тараққиётига замин яратади. Шунини ҳисобга олиб, мамлакат минтақалари ва худудларини барқарор ижтимоий–иқтисодий ривожланишини таъминлаш учун хорижий ҳамда ички инвестицияларни жалб этиш учун уларни нисбий афзалликларни баҳолаш ушбу тадқиқотнинг муҳим методологик жиҳати ҳисобланади.

Иқтисодчи олим Е. Абрамов ўз тадқиқотларида худудларнинг инвестицион жозибadorлик даражасини ҳисоблашда, иқтисодиёт ва инфратузилмаларнинг ривожланиш даражасини, молиявий ресурслар билан таъминланганлик, демографик вазият, бозор муносабатларининг ривожланиши ҳамда инвестицион фаолиятнинг хавфсизлиги даражаларини ўз ичига олувчи кўрсаткичларидан фойдаланишни тавсия этади [2].

Россия иқтисодчи олимлари С.Зенченко ва М. Шемёткин томонидан худудларнинг инвестицион потенциалини 7 та гуруҳ омил (хом-ашё захиралари, ишлаб чиқариш салоҳияти, истеъмол салоҳияти, инфратузилма салоҳияти, интеллектуал салоҳият, институционал салоҳият, инновацион салоҳият) лари асосида баҳолаш тавсия этилган [3].

Иқтисодчи олимлар Березнов, Шевелева, Начевалар томонидан худудларнинг инвестицион потенциалини 6 та гуруҳ омиллари (табиий-ресурслар, ишлаб чиқариш, молиявий, инфраструктура, инновацион, ижтимоий) асосида баҳолаш бўйича илмий хулосалар берилган [4].

Иқтисодчи олим Г.Харламова томонидан Украина минтақаларининг инвестиция жозибadorлиги –инвестиция потенциали, инвестиция хатар

(риск)лари ва аввалги инвестицион фаолият тажрибаси омилларининг бир қатор кўрсаткичлари орқали таҳлил қилинган [5].

Иқтисодчи олим Ш.Мустафақулов фикрича, ҳудудларнинг инвестицион потенциални 9 та гуруҳ омил (табиий ресурс салоҳияти, ишлаб чиқариш салоҳияти, инновацион салоҳияти, меҳнат салоҳияти, молиявий салоҳият, институционал салоҳият, инфратузилма салоҳияти, истеъмол салоҳияти, туристик салоҳияти) ларга бўлган ҳолда талқин қилиш мумкин [6]. Инвестицион салоҳиятни белгилаб берувчи омиллар иқтисодчи олим Б.Валиев томонидан 10 та гуруҳ (ишлаб чиқариш салоҳияти, инвестицион фаоллик, меҳнат салоҳияти, истеъмол салоҳияти, табиий-ресурслар салоҳияти, инсратузилма салоҳияти, институционал, экспорт, инновацион, илмий-таълим салоҳияти)га бўлиб ўрганилган ва ушбу омиллар асосида Ўзбекистон ҳудудларининг 2014 йилдаги инвестицион салоҳияти баҳоланган [7]. Ушбу тадқиқот натижаларига кўра, инвестицион салоҳият даражасига мос равишда Республика ҳудудлари 3 та гуруҳ (юқори, ўрта, қуйи даража) га бўлинган ҳамда Қашқадарё вилояти 2- гуруҳ (ўрта даража) дан ўрин олган.

Ж.Брунекиене ва бошқ. тадқиқотларида мамлакатларнинг инвестицион жозибadorлигини баҳолашда мутлақо янгича ёндашувни таклиф этган. Хусусан, Европа мамлакатларнинг инвестицион жозибadorлиги сунъий интеллект (нейрон тармоқлар) томонидан 58 та кўрсаткич ва 2000-201 йиллардаги 31958 та кузатувларни ўз ичига олган ҳолда баҳоланган [8].

Иқтисодчи олим И. Пугач томонидан минтақаларнинг инвестицион жозибadorлигини баҳолашда рейтинг баҳолари асосида ёндашилган [9]. Ушбу методология бўйича минтақаларнинг инвестицион жозибadorлиги рейтинги 4 та гуруҳга бўлинган хусусий рейтинглар йиғиндисидан ташкил топади, ўз навбатида улар 25 та кўрсаткич асосида ҳисобланади. Гуруҳларга кирган инвестицион жозибadorликни тавсифловчи кўрсаткичлар нисбатининг қиймати хусусий рейтинг баллари сонини кўрсатади. Агар ҳудуд бирор-бир кўрсаткич бўйича энг катта – 14 баллга (масалан, Ўзбекистоннинг 14 ҳудуди бўйича) эга бўлса, унга 1-ўрин, 13 балл олса 2-ўрин берилади. Умумий ҳолда баллар сони $14-(n-1)$ формула ёрдамида аниқланган. Бу ерда n - аниқ битта кўрсаткич бўйича ҳудуднинг эгаллаган ўрни.

Иқтисодчи олимлар Б.Беркинов ва К.Хасановлар томонидан И.Пугач таклиф этган методология асосида 2001-2012 йиллар учун Республика ҳудудларининг инвестицион жозибadorлиги 4 та мезон (ишлаб чиқариш унумдорлиги, тадбиркорлик ривожланиши, аҳоли даромадлари ва харажатлари ташқи иқтисодий фаоллик) асосида рейтинг усулида баҳоланган [10]. Ушбу тадқиқот асосида аниқланган рейтинг натижаларига кўра, 2001 йилда Қашқадарё вилояти Республика ҳудудлари орасида 9-ўринни, 2012 йилда Фарғона вилояти билан 7-8 ўринларда қайд этилган.

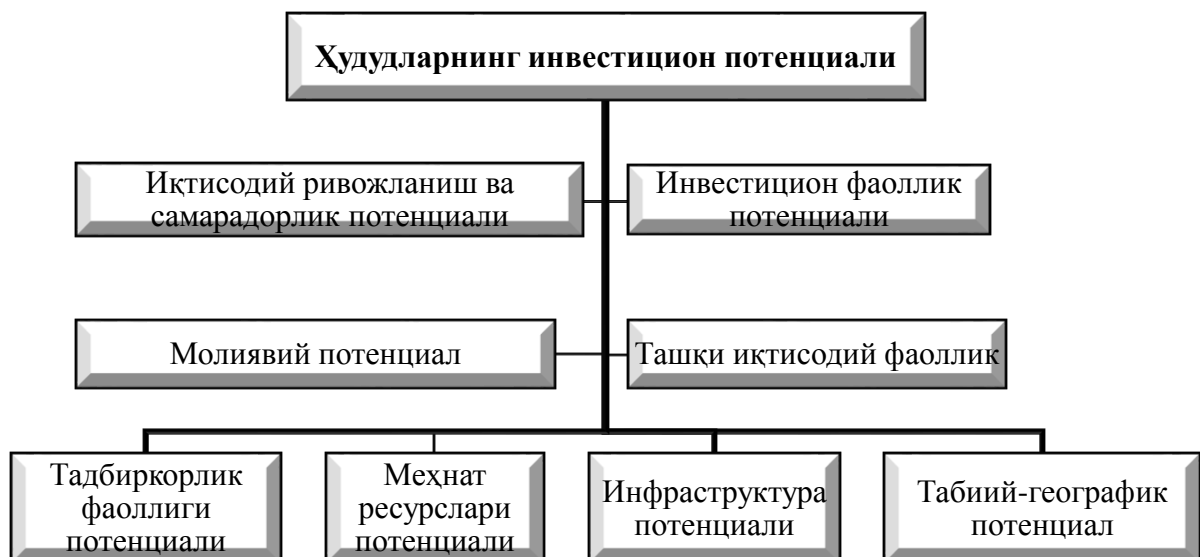
Иқтисодчи олим Ш.Назаров томонидан ҳудудларнинг асосий кўрсаткичлари, ҳудуднинг рақобатбардошлигини баҳолаш ва уни ошириш билан боғлиқ масалаларни тадқиқ қилинган [11].

Ҳудудларнинг инвестицион потенциални баҳолаш бўйича олиб тадқиқотлар ва мавжуд хулоса ҳамда таклифлар, асосан вилоятлар даражасида чекланиб қолган. Амалда вилоятларнинг ижтимоий-иқтисодий кўрсаткичлари туман (шаҳар)ларда эришилган пировард натижалар ҳисобидан шаклланади. Хорижий инвестициялардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш, ҳудудларнинг инвестицион салоҳиятидан рационал фойдаланиш мақсадида ҳар бир туман (шаҳар)ларнинг инвестицион потенциални баҳолаш талаб этилади.

Аввалги тадқиқотларимизда, Қашқадарё вилоятида хорижий инвестицияларни рағбатлантиришга таъсир этувчи омиллар ва вилоятда хорижий инвестицияларнинг устувор йўналишларини баҳолашда кўп мезонли қарор қабул қилиш модели ишлаб чиқилган бўлса, ушбу тадқиқот орқали Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг инвестицион потенциали баҳоланган [12], [13], [14].

ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Ҳудудларнинг инвестицион салоҳияти бўйича олиб борилган илмий тадқиқотлар синтези асосида туман (шаҳар)ларда юрилаётган статистик кўрсаткичларнинг хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг инвестицион потенциали аниқлаш 8 та гуруҳ омиллар ва 29 та кўрсаткичларни баҳолаш асосида ташкил этилди (1-РАСМ). Танланган 28 та кўрсаткичнинг статистик усуллар ёрдамида баҳоланганлиги чиқарилган хулосаларнинг объективлигини таъминлаб беради.

1-РАСМ. Ҳудудларнинг инвестицион потенциали мезонлари¹

¹ Муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.

Худудлар инвестицион салоҳиятини баҳолаш жараёни бир неча босқичларда амалга оширилади.

1-босқичда инвестиция потенциалини характерловчи омиллар хусусий кўрсаткичларининг ҳисоб-китоби амалга оширилади. Айрим хусусий кўрсаткичлардан Қашқадарё вилоятининг статистик бошқармаси маълумотлари асосида тўғридан-тўғри фойдаланилса, бир қатор кўрсаткичларни тегишли формулалар асосида ҳисоблаш талаб этилади (1-жадвал).

1-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)лари инвестицион потенциалини аниқлаш бўйича кўрсаткичлар таркиби²

Мезонлар	Асосий кўрсаткичлар	Аниқлаш услубиёти
Иқтисодий ривожланиш ва самарадорлик потенциали	Жон бошига тўғри келадиган саноат маҳсулотлари (K_1)	Қашқадарё вилоят статистика бошқармаси маълумотларидан фойдаланилди.
	Жон бошига тўғри келадиган истеъмол моллари ишлаб чиқариш (K_2)	
	Жон бошига тўғри келадиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари (K_3)	
	Жон бошига тўғри келадиган қурилиш пудрат ишлари (K_4)	
	Жон бошига тўғри келадиган хизматлар ҳажми (K_5)	
Инвестицион фаоллик потенциали	Туман (шаҳар)даги хорижий корхоналар сонининг вилоятдаги хорижий корхоналардаги сонидagi улуши (K_6)	$K_6 = \frac{XK_x}{XK_v} * 100;$ Бу ерда XK_x –туман (шаҳар)да фаолият кўрсатаётган хорижий корхоналар сони; XK_v –вилоятда фаолият кўрсатаётган жами хорижий корхоналар сони
	Туман (шаҳар)нинг вилоят асосий капиталга киритилган инвестициялардаги улуши (K_7)	Қашқадарё вилоят статистика бошқармаси маълумотларидан фойдаланилди.
	Жон бошига тўғри келадиган асосий капиталга киритилган инвестициялар (K_8)	
	Худуднинг вилоят жами ўзлаштирилган тўғридан-тўғри хорижий инвестициялардаги улуши (K_9)	$K_9 = \frac{ТТХИ_x}{ТТХИ_v} * 100;$ $ТТХИ_x$ –жорий йилда туман (шаҳар)да ўзлаштирилган тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ҳажми $ТТХИ_v$ –жорий йилда вилоятда ўзлаштирилган хорижий инвестиция
Молиявий потенциал	Жон бошига тўғри келадиган бюджет даромадлари (K_{10})	$K_{11} = \frac{D}{AC},$ бу ерда D -худуднинг бюджет даромади; AC –аҳоли сони

² Муаллиф томонидан тузилган.

	Жон бошига тўғри келадиган бюджет даромадлари (K_{11})	$K_{11} = \frac{X}{AC}$, бу ерда Д-худуднинг бюджет харажатлари; AC –аҳоли сони
	Ҳар 100, 0 минг кишига тўғри келадиган тижорат банклари сони (K_{12})	$K_{12} = \frac{TB}{\frac{AC}{100000}}$; бу ерда TB –худуддаги тижорат банклари филиаллари сони;
Ташқи иқтисодий фаоллик потенциали	Туман (шаҳар)нинг вилоят экспортидаги улуши кўрсаткичи (K_{13})	$K_{13} = \frac{ЭКС_x}{ЭКС_B} * 100$; Бу ерда ЭКС _x –жорий йилда туман (шаҳар)да амалга оширилган экспорт ҳажми; ЭКС _B –жорий йилда вилоят бўйича жами амалга оширилган экспорт ҳажми;
	Туман (шаҳар)нинг вилоят импортидаги улуши (K_{14})	$K_{14} = \frac{ИМП_x}{ИМП_B} * 100$; Бу ерда ИМП _x –жорий йилда туман (шаҳар)да амалга оширилган импорт ҳажми; ИМП _B –жорий йилда вилоят бўйича жами амалга оширилган импорт ҳажми;
	Жон бошига тўғри келадиган экспорт кўрсаткичи (K_{15})	$K_{15} = \frac{ЭКС_x}{AC}$;
	Жон бошига тўғри келадиган импорт кўрсаткичи (K_{16})	$K_{16} = \frac{ИМП_x}{AC}$;
Тадбиркорлик фаоллиги потенциали	Ҳар минг кишига тўғри келадиган кичик бизнес субъектлари сони (K_{17})	$K_{17} = \frac{КБС_x}{\frac{AC}{1000}}$; Бу ерда, КБС _x –худуддаги кичик бизнес субъектлари сони;
	Аҳоли жон бошига кичик бизнес субъектлари томонидан ишлаб чиқарилган саноат маҳсулотлари ҳажми (K_{18})	$K_{18} = \frac{СМХ_{кбс}}{AC}$ бу ерда, СМХ _{кбс} –кичик бизнес субъектлари томонидан ишлаб чиқарилган саноат маҳсулотлари ҳажми
	Аҳоли жон бошига кичик бизнес субъектлари томонидан ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ҳажми (K_{19})	$K_{19} = \frac{ҚХХ_{кбс}}{AC}$ бу ерда, ҚХХ _{кбс} –кичик бизнес субъектлари томонидан ишлаб чиқарилган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ҳажми
	Аҳоли жон бошига кичик бизнес субъектлари томонидан кўрсатилган хизмат кўрсатиш ҳажми (K_{20})	$K_{20} = \frac{ХКХ_{кбс}}{AC}$ бу ерда, ХКХ _{кбс} –кичик бизнес субъектлари

		томонидан кўрсатилган хизмат кўрсатиш ҳажми
Меҳнат ресурслари потенциали	Жами меҳнат ресурслари таркибида банд бўлганлар улуши (K_{21})	$K_{21} = \frac{БАС_x}{МРС_x} * 100$; Бу ерда, $БАС_x$ -худуддаги жами банд аҳоли сони; $МРС_x$ –худуддаги жами меҳнатга лаёқатли аҳоли сони;
	Жами аҳоли сонида меҳнат ресурсларининг улуши (K_{22})	$K_{22} = \frac{МРС_x}{АС} * 100$
Инфраструктура потенциали	Худуднинг боғланганлик даражаси (K_{23})	$K_{23} = \frac{АЙ + ТЙ}{k_э}$; бу ерда $АЙ$ -худуддаги автомобил йўлларининг узунлиги (ички йўллардан ташқари) $ТЙ$ –худуддаги темир йўлининг узунлиги; $K_э$ –Энгел. коэффиценти
	Худуднинг газ тармоғи билан таъминланган даражаси (K_{24})	$K_{24} = \frac{ГазТ}{k_э}$; бу ерда $ГазТ$ -худуддаги газ тармоғининг узунлиги;
	Худуднинг ичимлик билан таъминланган таъминланган даражаси (K_{25})	$K_{25} = \frac{СувТ}{k_э}$; бу ерда $СувТ$ –худуддаги сув тармоғини узунлиги
	Худуднинг оқова сув тизими билан таъминланган даражаси (K_{26})	$K_{26} = \frac{КанТ}{k_э}$; бу ерда $КанТ$ –худуддаги канализация тармоғининг узунлиги;
Табиий-географик потенциал	Худуд марказидан ташқи савдо учун энг яқин денгиз портигача бўлган масофа (K_{27})	$K_{27} \in [0; 1]$ –балли баҳо; Эксперт баҳолаш усули ёрдамида аниқланади
	Худуднинг минерал хом-ашё захиралари билан таъминланган даражаси (углеводород ресурсларидан ташқари) K_{28}	$K_{28} = \frac{МХЗ}{k_э}$; бу ерда – $МХЗ$ – минерал хом-ашё захиралари, минг тонна
	Қишлоқ хўжалиги мақсадлари учун ер ресурслари билан таъминланганлик даражаси K_{29}	$K_{29} = \frac{ЕР_{к/х}}{ЕР} * 100$; бу ерда – $ЕР_{к/х}$ –к/х учун фойдаланилаган ер майдони; $ЕР$ –жами ер ресурслари;

Худудларнинг майдон жиҳатидан катталиги ва аҳоли сонининг таъсирини камайтириш мақсадида бир қатор кўрсаткичларни ҳисоблашда Энгель

коэффициентидан фойдаланилади ва ушбу коэффициент қуйидаги формула орқали ҳисобланади [15]:

$$K_3 = \sqrt{X_M * AC} \quad (1)$$

бу ерда X_M -туман (шаҳар)нинг ҳудуди, минг кв.км;
 AC –аҳоли сони, минг киши.

2-босқичда Қашқадарё вилоятининг ҳар бир ҳудуди бўйича тегишли мезонлар таркибидаги хусусий кўрсаткичларнинг ўзаро солиштириш (2) формула асосида ҳисобланди.

$$X_{ij} = \frac{X_{ij} - X_{\min i}}{X_{\max i} - X_{\min i}}, \quad (2)$$

бу ерда, $X_{ij} - j$ – туман (шаҳар)нинг i кўрсаткичи;

$X_{\min i} - i$ – кўрсаткичнинг кузатилган минимал қиймати;

$X_{\max i} - i$ – кўрсаткичнинг кузатилган максимал қиймати;

3-босқичда ҳар бир ҳудуд тегишли кўрсаткичларнинг интеграл қийматлари асосида (3) формула ёрдамида танланган мезонларнинг йиғинди қиймати ҳисобланди ва (2) формуладан фойдаланган ҳолда ҳар бир мезон бўйича ҳудуднинг якуний интеграл баҳоси чиқарилди.

$$S_j = \sum_{i=1}^n X_j * K_y \quad (3)$$

бу ерда, S_j - танланган мезон бўйича ҳудуднинг якуний интеграл баҳоси;

X_j –ҳудуднинг j -кўрсаткичининг коэффициенти;

n – танланган мезонга тегишли кўрсаткичлар сони;

K_y –тегишли кўрсаткичларнинг танланган мезондаги вазн қиймати.

Инвестицион потенциални характерловчи 7 та мезон таркибидаги кўрсаткичларнинг вазн қиймати барча кўрсаткичлар учун тенг қийматда $K_y = \frac{1}{n}$ тартибда берилган бўлса, ҳудудларнинг табиий-географик потенциални баҳолашда 3 та кўрсаткич учун 0.1:0.6:0.3 коэффициентлари қўлланилди. Ҳар бир мезон бўйича туман (шаҳар)ларнинг интеграл баҳо кўрсаткичларига асосан, туман (шаҳар)лар 3 –гурӯҳга ажратилди ва бунда баҳо кўрсаткичлари энг юқори бўлган 5 та туман (шаҳар) танланган мезон бўйича “юқори потенциалли”, баҳо кўрсаткичлари бўйича 6-10 ўринларда қайд этилган туман (шаҳар)лар танланган мезон бўйича “ўрта потенциалли” ва энг қуйи натижаларни қайд этган 5 та ҳудуд “қуйи потенциалли” гуруҳ таркибига киритилди.

4-босқичда, барча туман (шаҳар)ларнинг инвестицион потенциалининг якуний қийматлари (4) формула ёрдамида ҳисобланди ва ушбу қийматларга асосан вилоятнинг туман (шаҳар)лари танланган барча мезонлар бўйича гуруҳларга ажратилди.

$$I_j = \sum_{i=1}^n S_j * K_y \quad (4)$$

бу ерда, I_j –инвестицион потенциал бўйича j -ҳудуднинг якуний баҳоси;

S_j - танланган мезон бўйича ҳудуднинг якуний интеграл баҳоси;

K_y –тегишли мезоннинг инвестицион потенциалдаги вазн қиймати.

Танланган омилларнинг Қашқадарё вилояти ҳудудларининг инвестицион потенциалдаги вазн қиймати эксперт баҳолаш усулида аниқланди ва ҳар бир мезон бўйича қуйидаги коэффицентлар қўлланилди:

- инвестицион фаоллик потенциали -20%;
- иқтисодий ривожланиш ва самарадорлик потенциали -15%;
- табиий-географик потенциали -15%;
- инфраструктура потенциали -15%
- меҳнат ресурслари потенциали -9%;
- тадбиркорлик фаоллиги потенциали - 9%;
- ташқи иқтисодий фаоллик потенциали -9%
- молиявий потенциал -8%;

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Танланган 8 та гуруҳ омиллари ва 29 та кўрсаткичлар бўйича Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг интеграл қийматлари асосида формула ёрдамида танланган мезонларнинг йиғинди қиймати ҳисобланди ва ҳар бир мезон бўйича ҳудуднинг якуний интеграл баҳоси чиқарилди (2-10 жадваллар).

Қашқадарё вилояти ҳудудларининг **иқтисодий ривожланиш ва самарадорлик потенциали** 5 та кўрсаткич бўйича таҳлил қилинди. Таҳлил натижаларига кўра, ушбу мезон бўйича Муборак, Қарши шаҳри, Миришкор, Нишон, Ғузур туманлари “юқори потенциал”га эга ҳудудлар таркибига кирган бўлса, Қамаш, Яккабоғ, Чироқчи, Деҳқонобод туманлари ва Шаҳрисабз шаҳри “қуйи потенциалли” ҳудудлар сифатида қайд этилди (11-жадвал).

Инвестицион фаоллик потенциали таркибидаги 4 та кўрсаткич асосида Нишон, Қарши шаҳри, Касби, Китоб, Муборак туманлари “юқори потенциал” га, Қамаш, Яккабоғ, Шаҳрисабз, Чироқчи туманлари ва Шаҳрисабз шаҳрининг “қуйи потенциал”га эга эканлиги кузатилди.

Муборак, Қарши ва Шаҳрисабз шаҳарлари, Деҳқонобод, Ғузур туманлари йирик ва кўп сонли солиқ тўловчи субъектларга эга эканлиги билан **молиявий потенциал** бўйича вилоят ҳудудлари орасида етакчи бўлиб турган бўлса, Касби, Китоб, Чироқчи, Қамаш, Қарши туманларининг ушбу омил бўйича паст кўрсаткичлари кузатилган.

Ташқи –иқтисодий фаоллик омили бўйича таҳлил қилинган 4 та кўрсаткичлар натижалари бўйича, Қарши шаҳри, Қарши, Муборак, Касби, Ғузур туманларининг юқори потенциалга эга эканлиги кузатилган бўлса, Косон, Яккабоғ, Нишон, Шаҳрисабз, Қамаш туманлари “қуйи потенциал”ли ҳудудлар каторига кирган.

Қарши шаҳри, Муборак, Миришкор, Нишон туманлари ва Шаҳрисабз шаҳрининг **тадбиркорлик фаоллиги** бўйича вилоят ҳудудлари орасида имкониятларининг юқорилиги, Касби, Ғузур, Яккабоғ, Қамаш, Чироқчи туманларининг кўрсаткичлари анча пастлиги кузатилган.

Меҳнат ресурслари потенциали бўйича Миришкор, Муборак, Қарши шаҳри, Яккабоғ, Деҳқонобод туманлари “юқори потенциал”га эга бўлса, Косон тумани, Шаҳрисабз тумани ва шаҳри, Чироқчи, Касби туманлари “қуйи потенциал”га эга.

Худудларнинг **инфраструктура потенциали** 4 та кўрсаткич бўйича таҳлил қилинганда, Қарши шаҳри ва тумани, Касби, Яккабоғ туманлари ва Шаҳрисабз шаҳридаги инфратузилма объектларининг даражаси вилоят худудлари орасида яхшилиги, Косон, Чироқчи, Китоб, Ғузор, Деҳқонобод туманларидаги инфратузилма объектлари даражасининг пастлиги аниқланди.

2-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг иқтисодий ривожланиш ва самарадорлик потенциалини баҳолаш натижалари ³

Иқтисодий ривожланиш ва самарадорлик потенциали							
Туман (шаҳар)лар	Жон бошига тўғри келадиган саноат маҳсулотлари ҳажми	Жон бошига тўғри келадиган истеъмоли моллари ишлаб чиқариш	Жон бошига тўғри келадиган қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқариш	Жон бошига тўғри келадиган қурилиш пудрат ишлари	Жон бошига тўғри келадиган хизматлар ҳажми	Ўртача баҳо (0.2 * (2 + 3 + 4 + 5 + 6 қаторлар))	Якуний баҳо кўрсаткичи
1	2	3	4	5	6	7	8
Ўзур	0,2868	0,0111	0,5202	0,0800	0,0447	0,1638	0,2015
Дехқонобод	0,0395	0,0000	0,5165	0,0907	0,0313	0,1113	0,0408
Қамаш	0,0038	0,0679	0,5917	0,0000	0,0150	0,1327	0,1063
Қарши	0,0311	0,0994	0,6418	0,2692	0,0403	0,1549	0,1743
Косон	0,0200	0,1807	0,6138	0,2714	0,0513	0,1634	0,2006
Китоб	0,0087	0,1260	0,5629	0,1644	0,0444	0,1398	0,1281
Миришкор	0,0214	0,0752	1,0000	0,1539	0,0586	0,2197	0,3729
Муборак	1,0000	0,1449	0,9595	0,5240	0,1634	0,4243	1,0000
Нишон	0,2011	0,0476	0,6815	0,0498	0,0734	0,1862	0,2703
Касби	0,0031	0,0318	0,7084	0,0800	0,0092	0,1487	0,1554
Чирокчи	0,0000	0,0339	0,5248	0,0683	0,0000	0,1117	0,0421
Шахрисабз т	0,0108	0,2443	0,5317	0,0344	0,0532	0,1574	0,1821
Яккабўғ	0,0078	0,1629	0,4526	0,1340	0,0390	0,1249	0,0824
Қарши ш	0,1181	1,0000	0,0000	1,0000	1,0000	0,2636	0,5076
Шахрисабз ш	0,0331	0,3788	0,0747	0,3069	0,0604	0,0980	0,000

³ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

3-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг инвестицион фаоллик потенциални баҳолаш натижалари⁴

Инвестицион фаоллик потенциални						
Туман (шаҳар)лар	Туман (шаҳар)даги хорижий корхоналар сонининг вилоятдаги хорижий корхоналардаги сонидagi улуши	Туман (шаҳар)нинг вилоят асосий капиталга киритилган инвестициялардаги улуши	Жон бошига тўғри келадиган асосий капиталга киритилган инвестициялар	Худуднинг вилоят жами ўзлаштирилган тўғридан-тўғри хорижий инвестициялардаги улуши	Ўртача баҳо (0.25 * (2 + 3 + 4 + 5 қаторлар))	Якуний баҳо кўрсаткичи
<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>	<u>6</u>	<u>7</u>
Ғузор	0,1350	0,1479	0,1124	0,05310	0,1121	0,1850
Деҳқонобод	0,1350	0,0405	0,0460	0,00783	0,0573	0,0837
Қамаш	0,1735	0,0053	0,0029	0,02836	0,0525	0,0748
Қарши	0,2696	0,0475	0,0294	0,10757	0,1135	0,1876
Косон	0,1927	0,0088	0,0045	0,00450	0,0526	0,0751
Китоб	0,2119	0,0246	0,0144	0,26150	0,1281	0,2146
Миришкор	0,0000	0,0123	0,0238	0,18581	0,0555	0,0803
Муборак	0,0581	0,1373	0,2509	0,03697	0,1208	0,2011
Нишон	0,2119	1,0000	1,0000	0,00000	0,5530	1,0000
Касби	0,0388	0,0264	0,0232	1,00000	0,2721	0,4808
Чирокчи	0,0581	0,0053	0,0000	0,01965	0,0208	0,0161
Шаҳрисабз	0,0196	0,0070	0,0055	0,07404	0,0266	0,0269
Яккабўғ	0,1350	0,0141	0,0086	0,01365	0,0428	0,0570
Қарши шаҳри	1,0004	0,1232	0,0678	0,06371	0,3138	0,5578
Шаҳрисабз ш	0,0388	0,0000	0,0051	0,00418	0,0120	0,0000

⁴ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

4-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг молиявий потенциални баҳолаш натижалари⁵

Молиявий потенциал					
Туман (шаҳар)лар	Жон бошига тўғри келадиган бюджет даромадлари	Жон бошига тўғри келадиган бюджет харажатлари	100,0 минг кишига тўғри келадиган ТБ сони	Ўртача баҳо (0.33 * (2 + 3 + 4 қаторлар))	Якуний баҳо кўрсаткичи
1	2	3	4	5	6
Ғузор	0,3475	0,6496	0,01514	0,3374	0,6041
Дехқонобод	0,0174	1,0000	0,03172	0,3497	0,6265
Қамаши	0,0009	0,0238	0,00000	0,0082	0,0052
Қарши т	0,0158	0,0000	0,00047	0,0054	0,0000
Косон	0,0189	0,1972	0,11435	0,1102	0,1906
Китоб	0,0030	0,2070	0,06299	0,0910	0,1558
Миришкор	0,0552	0,5443	0,17645	0,2586	0,4609
Муборак	1,0000	0,4777	0,18702	0,5549	1,000
Нишон	0,0791	0,4273	0,10793	0,2048	0,3628
Касби	0,0106	0,2374	0,03711	0,0950	0,1631
Чироқчи	0,0000	0,1333	0,03677	0,0567	0,0934
Шаҳрисабз т	0,0120	0,2725	0,00230	0,0956	0,1641
Яккабоғ	0,0091	0,2652	0,05148	0,1086	0,1877
Қарши ш	0,1625	0,4092	1,00000	0,5238	0,9435
Шаҳрисабз ш.	0,0351	0,3254	0,71550	0,3586	0,6429

5-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг ташқи иқтисодий фаоллик потенциални баҳолаш натижалари⁶

Ташқи иқтисодий фаоллик потенциалли						
Туман (шаҳар)лар	Ҳудуднинг вилоят экспортидаги улуши	Ҳудуднинг вилоят импортидаги улуши	Жон бошига тўғри келадиган экспорт хажми	Жон бошига тўғри келадиган импорт хажми	Ўртача баҳо	Якуний баҳо кўрсаткичи
1	2	3	4	5	6	7
Ғузор	0,5298	0,1999	0,7202	0,12181	0,3930	0,4487
Дехқонобод	0,2879	0,1406	0,5501	0,12873	0,2768	0,3062
Қамаши	0,0233	0,0504	0,0174	0,01832	0,0274	0,0000
Қарши т	0,4968	0,8644	0,5513	0,42295	0,5839	0,6830
Косон	0,1178	0,0456	0,1075	0,01421	0,0713	0,0539
Китоб	0,2014	0,0921	0,2054	0,03866	0,1344	0,1314
Миришкор	0,0314	0,1521	0,0876	0,17608	0,1118	0,1036
Муборак	0,0880	0,6840	0,3108	1,00000	0,5207	0,6055

⁵ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

⁶ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

Нишон	0,0375	0,0531	0,0747	0,05347	0,0547	0,0335
Касби	0,0000	1,0000	0,0000	0,62480	0,4062	0,4650
Чироқчи	0,1884	0,0995	0,1151	0,01848	0,1054	0,0957
Шаҳрисабз т	0,0687	0,0000	0,0830	0,00000	0,0379	0,0129
Яккабоғ	0,1026	0,0362	0,1020	0,01293	0,0634	0,0442
Қарши ш	1,0000	0,9519	1,0000	0,41664	0,8421	1,0000
Шаҳрисабз ш	0,0501	0,2149	0,1090	0,20200	0,1440	0,1431

6-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг тадбиркорлик фаоллиги потенциалини баҳолаш натижалари⁷

Тадбиркорлик фаоллиги потенциалли						
Туман (шаҳар)лар	Ҳар минг кишига тўғри келадиган КБС сони	Жон бошига КБСнинг саноат маҳсулотлари	Жон бошига КБСнинг к/х маҳсулотлари	Жон бошига КБСнинг хизмат кўрсатиш хажми	Ўртача баҳо	Якуний баҳо кўрсаткичи
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Ғузор	0,0601	0,0428	0,2286	0,1666	0,1245	0,1350
Дехқонобод	0,2377	0,0756	0,3206	0,2631	0,2242	0,2729
Қамаши	0,1074	0,1025	0,1914	0,0691	0,1176	0,1254
Қарши т	0,2399	0,1001	0,2293	0,1408	0,1775	0,2083
Косон	0,1538	0,0923	0,1890	0,1363	0,1428	0,1604
Китоб	0,1086	0,1850	0,1872	0,1337	0,1536	0,1753
Миришкор	0,1185	0,6741	0,7544	0,3963	0,4858	0,6346
Муборак	0,3662	0,6336	1,0000	0,8633	0,7158	0,9527
Нишон	0,0316	0,5053	0,4036	0,3888	0,3323	0,4224
Касби	0,0029	0,0728	0,3224	0,1088	0,1267	0,1381
Чироқчи	0,0000	0,0000	0,1075	0,0000	0,0269	0,0000
Шаҳрисабз т	0,0053	0,1976	0,2140	0,1899	0,1517	0,1726
Яккабоғ	0,0886	0,1245	0,1508	0,1156	0,1199	0,1286
Қарши ш	1,0000	1,0000	0,0000	1,0000	0,7500	1,0000
Шаҳрисабз ш	0,5193	0,5263	0,0606	0,1866	0,3232	0,4098

7-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг меҳнат ресурслари потенциалини баҳолаш натижалари⁸

Меҳнат ресурслари потенциалли				
Туман (шаҳарлар)	Жами меҳнат ресурслари таркибида банд бўлганлар улуши	Жами аҳоли сонида меҳнат ресурсларининг улуши	Ўртача баҳо	Якуний баҳо кўрсаткичи

⁷ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

⁸ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Ғузур	0,3925	0,2400	0,2967	0,2721
Дехқонобод	0,5678	0,2009	0,4057	0,4215
Қамаши	0,3495	0,2436	0,3269	0,3135
Қарши т	0,4293	0,3044	0,3567	0,3543
Косон	0,2100	0,2841	0,2386	0,1924
Китоб	0,3090	0,2671	0,3349	0,3245
Миришқор	0,6557	0,3608	0,8278	1,0000
Муборак	1,0000	1,0000	0,6088	0,6998
Нишон	0,3402	0,2176	0,3279	0,3149
Қасби	0,1963	0,3156	0,0982	0,0000
Чироқчи	0,0000	0,0000	0,1033	0,0070
Шахрисабз т	0,0807	0,2066	0,1442	0,0631
Яккабоғ	0,4776	0,2077	0,4267	0,4502
Қарши ш	0,6342	0,3758	0,5594	0,6321
Шахрисабз ш	0,2829	0,4845	0,1414	0,0593

8-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг инфраструктура потенциалини баҳолаш натижалари⁹

Инфраструктура потециали						
Туман (шаҳар)лар	Худуднинг боғланганлик даражаси	Газ тармоғи билан таъминланиши	Ичимлик суви билан таъминлан иш	Канализация билан таъминланган	Ўртача баҳо	Якуний баҳо кўрсаткичи
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Ғузур	0,4605	0,03506	0	0,0325	0,1320	0,0344
Дехқонобод	0,3911	0,01493	0,02286	0,0000	0,1072	0,0000
Қамаши	0,5325	0,00878	0,6077	0,0618	0,3027	0,2715
Қарши т	0,8257	0,05716	0,86282	0,1447	0,4726	0,5075
Косон	0,7645	0,03165	0,28761	0,0846	0,2921	0,2568
Китоб	0,3152	0,00040	0,70277	0,0520	0,2676	0,2228
Миришқор	0,5774	0,01404	0,59928	0,0016	0,2981	0,2651
Муборак	0,5260	0,02195	0,84477	0,0748	0,3669	0,3607
Нишон	0,4249	0,00776	0,85319	0,0455	0,3328	0,3134
Қасби	1,0000	0,01798	0,73767	0,0569	0,4531	0,4805
Чироқчи	0,4918	0,00963	0,61492	0,0504	0,2917	0,2563
Шахрисабз т	0,4600	0,01772	0,61492	0,0862	0,2947	0,2604
Яккабоғ	0,7612	0,00000	0,93622	0,0732	0,4426	0,4659
Қарши ш	0,3084	1,00000	1	1,0000	0,8271	1,0000
Шахрисабз ш	0,0000	0,21472	0,62696	0,9268	0,4421	0,4652

⁹ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

9-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг табиий-географик потенциални баҳолаш натижалари¹⁰

Табиий-географик потенциал					
Туман (шаҳар)лар	Ҳудуд марказидан ташқи савдо учун энг яқин денгиз портигача бўлган масофа	Хом-ашё минерал ресурслари	Қишлоқ хўжалиги ер майдони	Ўртача баҳо (0.1 * 2 қт + 0.6 * 3 қт + 0.3 * 4 қт)	Якуний баҳо кўрсаткичи
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Ғузур	0,67	0,020075	0,9834	0,37407	0,4473
Дехқонобод	0,2	1	0,6795	0,823846	1,0000
Қамаши	0,5	0,011469	0,7932	0,294833	0,3500
Қарши т	0,72	0,0221	0,7967	0,324258	0,3861
Косон	0,8	0,011125	0,8606	0,344855	0,4114
Китоб	0	0,219171	0,6500	0,32651	0,3889
Миришкор	0,85	0,00001	1,0000	0,385006	0,4608
Муборак	1	0,000121	0,9564	0,387001	0,4632
Нишон	0,7	0,022167	0,8291	0,332045	0,3957
Касби	0,9	0,003744	0,7808	0,326491	0,3889
Чирокчи	0,4	0,025496	0,9549	0,341754	0,4076
Шахрисабз т	0,1	0,018558	0,6946	0,229501	0,2697
Яккабоғ	0,2	0,013393	0,8249	0,275495	0,3262
Қарши ш	0,75	0	0,2744	0,157312	0,1810
Шахрисабз ш	0,1	0	0,0000	0,01	0,0000

10-жадвал. Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)лари инвестицион потенциал омилларининг солиштирма баҳолаш¹¹

Туман (шаҳар)лар	Иқтисодий ривожланиш ва самарадорлик потенциали	Инвестицион фаоллик потенциали	Молиявий потенциал	Ташқи иқтисодий фаоллик потенциали
Ғузур	0,2015	0,1850	0,6041	0,4487
Дехқонобод	0,0408	0,0837	0,6265	0,3062
Қамаши	0,1063	0,0748	0,0052	0,0000
Қарши т	0,1743	0,1876	0,0000	0,6830
Косон	0,2006	0,0751	0,1906	0,0539
Китоб	0,1281	0,2146	0,1558	0,1314
Миришкор	0,3729	0,0803	0,4609	0,1036

¹⁰ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

¹¹ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

Муборак	1,0000	0,2011	1,000	0,6055
Нишон	0,2703	1,0000	0,3628	0,0335
Касби	0,1554	0,4808	0,1631	0,4650
Чироқчи	0,0421	0,0161	0,0934	0,0957
Шаҳрисабз т	0,1821	0,0269	0,1641	0,0129
Яккабоғ	0,0824	0,0570	0,1877	0,0442
Қарши ш	0,5076	0,5578	0,9435	1,0000
Шаҳрисабз ш	0,000	0,0000	0,6429	0,1431
Туман (шаҳар)лар	Тадбиркорлик фаоллиги потенциалли	Меҳнат ресурслари потенциалли	Инфраструктура Потенциал	Табий географик потенциал
Ғузур	0,1350	0,2721	0,0344	0,4473
Дехқонобод	0,2729	0,4215	0,0000	1,0000
Қамаши	0,1254	0,3135	0,2715	0,3500
Қарши т	0,2083	0,3543	0,5075	0,3861
Косон	0,1604	0,1924	0,2568	0,4114
Китоб	0,1753	0,3245	0,2228	0,3889
Миришқор	0,6346	1,0000	0,2651	0,4608
Муборак	0,9527	0,6998	0,3607	0,4632
Нишон	0,4224	0,3149	0,3134	0,3957
Касби	0,1381	0,0000	0,4805	0,3889
Чироқчи	0,0000	0,0070	0,2563	0,4076
Шаҳрисабз т	0,1726	0,0631	0,2604	0,2697
Яккабоғ	0,1286	0,4502	0,4659	0,3262
Қарши ш	1,0000	0,6321	1,0000	0,1810
Шаҳрисабз ш	0,4098	0,0593	0,4652	0,0000

11-жадвал. 2019 йил якунлари бўйича Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг инвестицион потенциалли омиллари бўйича гуруҳланиши¹²

Инвестицион потенциал кўрсаткичлари	Юқори инвестицион потенциал	Ўрта инвестицион потенциал	Қуйи инвестицион потенциал
Иқтисодий ривожланиш ва самарадорлик потенциалли	Муборак, Қарши ш, Миришқор, Нишон, Ғузур	Косон, Шаҳрисабз, Қарши, Касби, Китоб	Қамаши, Яккабоғ, Чироқчи, Дехқонобод, Шаҳрисабз шаҳри
Инвестицион фаоллик потенциалли	Нишон, Қарши ш, Касби, Китоб, Муборак	Қарши, Ғузур, Дехқонобод, Миришқор, Косон	Қамаши, Яккабоғ, Шаҳрисабз, Чироқчи, Шаҳрисабз ш
Молиявий потенциал	Муборак, Қарши ш, Шаҳрисабз ш, Дехқонобод, Ғузур,	Миришқор, Нишон, Косон, Яккабоғ, Шаҳрисабз,	Касби, Китоб, Чироқчи, Қамаши, Қарши
Ташқи иқтисодий фаоллик потенциалли	Қарши ш, Қарши, Муборак, Касби, Ғузур	Дехқонобод, Шаҳрисабз ш, Китоб, Миришқор,	Косон, Яккабоғ, Нишон, Шаҳрисабз. Қамаши

¹² Муаллиф томонидан ҳисобланган.

		Чироқчи	
Тадбиркорлик фаоллиги потенциали	Қарши ш, Муборак, Миришкор, Нишон, Шаҳрисабз ш,	Дехқонобод, Қарши, Китоб, Шаҳрисабз, Косон,	Касби, Ғузор, Яккабоғ, Қамаш Чироқчи
Меҳнат ресурслари потенциали	Миришкор, Муборак, Қарши ш, Яккабоғ, Дехқонобод	Қарши, Китоб, Нишон, Қамаш, Ғузор	Косон, Шаҳрисабз, Шаҳрисабз ш, Чироқчи, Касби
Инфратузилма потенциали	Қарши ш, Қарши т, Касби, Яккабоғ, Шаҳрисабз ш	Муборак, Нишон, Қамаш, Миришкор, Шаҳрисабз	Косон, Чироқчи, Китоб, Ғузор, Дехқонобод
Табиий-географик потенциал	Дехқонобод, Муборак, Миришкор, Ғузор, Косон	Чироқчи, Нишон, Китоб, Касби, Қарши	Қамаш, Яккабоғ, Шаҳрисабз, Қарши ш, Шаҳрисабз ш

12-Жадвал. 2019 йил якунлари бўйича Қашқадарё вилояти туман (шаҳар) ларининг инвестиция потенциали даражаси бўйича гуруҳланиши¹³

Туман (шаҳар)лар	Инвестиция потенциалнинг якуний баҳо кўрсаткичи
1-гуруҳ –юқори потенциалга эга ҳудуд	
Қарши ш	0,677219
Муборак	0,597025
Нишон	0,445306
Миришкор	0,37419
Касби	0,317207
2-гуруҳ –ўрта потенциалга эга ҳудуд	
Дехқонобод	0,313034
Қарши т	0,309809
Ғузор	0,26483
Китоб	0,223162
Яккабоғ	0,213661
3-гуруҳ –қуйи потенциалга эга ҳудуд	
Косон	0,197191
Шаҳрисабз ш	0,17631
Қамаш	0,164047
Шаҳрисабз т	0,147712
Чироқчи	0,125835

Табиий-географик омиллар бўйича Дехқонобод, Муборак, Миришкор, Ғузор, Косон туманларининг юқори потенциалга, Қамаш, Яккабоғ,

¹³ Муаллиф томонидан ҳисобланган.

Шаҳрисабз туманлари, Қарши ва Шаҳрисабз шаҳарларининг паст потенциалга эга эканлиги кузатилган.

Инвестицион потенциални баҳолаш натижаларига кўра, юқори инвестицион фаолликка эга эканлиги, бой табиий ресурсларнинг мавжудлиги, қулай географик жойлашув, иқтисодий ривожланиш ва самарадорликнинг юқорилиги ва инфраструктура объектларининг ҳолатидан келиб, Қарши шаҳри, Муборак, Нишон, Миришкор ва Касби туманлари юқори инвестицион потенциалга эга ҳудудлар сафига киритилди (12-жадвал).

Дехқонобод, Қарши, Ғузор, Китоб, Яккабоғ туманлари вилоят ҳудудлари орасида ўрта потенциалга, Косон, Шаҳрисабз шаҳри, Қамаш, Шаҳрисабз, Чироқчи туманлари туманлари вилоятдаги энг паст инвестицион потенциалга эга бўлган ҳудудлар орасида қайд этилди.

Вилоят ҳудудлари орасида энг кўп аҳоли (401.2 минг киши) га эга бўлган Чироқчи туманининг инвестицион потенциални ифодалувчи 9 та иқтисодий кўрсаткич (жами 29 та кўрсаткич) бўйича вилоят ҳудудлари орасида энг қуйи поғонада жойлашганлиги, маҳаллий давлат ҳокимият вакилларида инвестицион потенциални ошириш, иқтисодий ривожланиш кўрсаткичларини яхшилаш бўйича кескин чораларни амалга оширишни талаб этади. Саноат, хизмат кўрсатиш, туризм соҳалари бўйича катта имкониятларга эга бўлишига қарамай, қуйи потенциалга эга ҳудуд сифатида қайд этилган Шаҳрисабз инвестицион фаоллигини ошириш талаб этилади.

ХУЛОСА

Ушбу тадқиқотлар асосида 2019 йилги кўрсаткичлар асосида Қашқадарё вилояти туман (шаҳар)ларининг инвестицион потенциали 8 та гуруҳ омиллар ва 29 та та иқтисодий кўрсаткичлар асосида баҳоланди. Баҳолаш натижаларига кўра, Қарши шаҳри, Муборак, Нишон, Миришкор ва Касби туманлари юқори инвестицион потенциалга, Дехқонобод, Қарши, Ғузор, Китоб, Яккабоғ туманлари вилоят ҳудудлари орасида ўрта потенциалга, Косон, Шаҳрисабз шаҳри, Қамаш, Шаҳрисабз, Чироқчи туманлари туманлари вилоятдаги энг паст инвестицион потенциалга эга бўлган ҳудудлар орасида қайд этилди.

Қашқадарё вилояти иқтисодиётига хорижий инвестицияларни жалб қилиш қилиш ҳажмини ошириш ва улардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида қуйидаги вазифаларни ошириш талаб этилади:

-хорижий инвесторларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда туман (шаҳар) нинг инвестицион потенциалини тўлиқ ўзида акс эттирган кўп тилли инвестиция паспортини ишлаб чиқиш ва ушбу инвестиция паспортларини маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг махсус порталлари ва веб-сайтларида жойлаштириб, маълумотларни ҳар чоракда ёки ҳар йили мунтазам янгилаб бориш;

-хорижий ва маҳаллий инвесторлар билан ишлашда қулайлик яратиш мақсадида вилоятда “лойиҳалар фабрикаси”ни яратишга мўлжалланган алоҳида марказ ташкил этиш ва ушбу марказда ҳар бир туман (шаҳар)нинг инвестицион потенциалидан келиб чиққан ҳолда, ҳудудларнинг “ўсиш нуқталари”ни белгилаб берувчи истиқболли лойиҳаларни ишлаб чиқиш;

-ҳар йил якуни бўйича туман (шаҳар)ларнинг инвестицион потенциалини баҳолаш ишларини ташкил қилиш ва шу асосда маҳаллий ҳокимият идораларининг фаолиятига баҳо бериш тизимини ташкил қилиш мақсадга мувофиқ.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ш.Мирзиёев. Халқимизнинг розилиги бизнинг фаолиятимизга берилган энг олий баҳодир. –Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2018.-508 б.

2. Е.Абрамов. (2005). Инвестиционные фонды: Доходность и риски, стратегии управлением, объекты инвестирования в России. Москва: Альпина Бизнес Бокс.

3. С.Зенченко, М.Шемёткин. (2007). Инвестиционный потенциал региона. Сб. науч.трудов, Серия "Экономика". №6, 45-53.

4. С. Березнов, О.Шевелева,М. Начева. (2011). Оценка инвестиционного потенциала региона. Экономический анализ:теория и практика, 15-24.

5. Kharlamova, G. (2014). Investment attractiveness of Ukrainian regions:rating assessment and marketing promotion. Journal of Internatioanal Studies. Vol.7, No 1., 9-26.

6. Ш.Мустафақулов. (2017). Инвестицион муҳит жозибаторлиги: назария, методология ва амалиёт. Тошкент: Маънавият.

7. Б.Валиев. (2016). Оценка инвестиционного потенциала регионов на примере Республики Узбекистан. Региональная экономика: теория и практика, 111-130.

8. J. Bruneckiene and et. (2019). Assessment of Investment Attractiveness in European Countries by Artificial Neural Networks: What Competences are Needed to Make a Decision on Collective Well-Being? Sustainability. Vo.11(6892), 2-23.

9. И.Пугач. (2002). Экономические развити и инвестиционный потенциал регионов Узбекистана в 2001 году. Экономические обозрение, 12-30.

10. Б.Беркинов, К.Хасанов. (2014 йил март-апрел). Ўзбекистон ҳудудларининг инвестицион жозибаторлик рейтинги. "Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар" илмий электрон журнали (№2), 1-9.

11. Ш.Назаров. (2016). Ўзбекистон минтақаларининг рақобатбардошлигини оширишнинг методологик асосларини такомиллаштириш. Тошкент: ТДИУ.

12. А.Қобилов. (2020). Қашқадарё вилоятида тўғридан-тўғри хорижий инвестицияларни рағбатлантиришга таъсир этувчи омиллар. “Халқаро молия ва ҳисоб” илмий электрон журнали. № 3, июнь, 1-13.

13. Kobilov, A. and et. (2020). The Impact of Investment on the Economic Development of Uzbekistan. Journal of Advanced Research in Dynamical and Control Systems. Volume 12, Issue 7 Special Issue, 2008-2015. <https://doi.org/10.5373/jardcs/v12sp7/20202317>

14. Kobilov, A., & Kurbonov, O. (2020). A Multi-Criteria Decision-Making Model for Evaluating Priorities for Foreign Direct Investment in Kashkadarya Region. International Journal of Social Science and Economics Invention, 6(07), 310-315. <https://doi.org/10.23958/ijsssei/vol06-i07/220>

15. Л.Сошникова ва бошқ. (1999). Многомерный статический анализ в экономике. Москва: ЮНИТИ-ДАНА.